

ΙΩANNA ΠΕΡΒΟΥ, Η προστασία της υγείας στη διεθνή έννομη τάξη, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2024, 216 σελ.

Το παρόν βιβλίο της Δρ. Ιωάννας Πέρβου (με προλόγους από τον Καθηγητή της Νομικής Σχολής ΔΠΘ κ. Κωνσταντίνο Αντωνόπουλο και τον Ομ. Καθηγητή της Νομικής Σχολής ΑΠΘ κ. Κωνσταντίνο Χατζηκωνσταντίνου) αποτελεί μία συνολική, αναλυτική μελέτη αναφορικά με την προστασία του εννόμου αγαθού της υγείας στη διεθνή έννομη τάξη. Η εν λόγω μελέτη, όχι μόνο αναδεικνύει τη διαχρονική σημασία του δικαιώματος στην υγεία για τη διεθνή κοινότητα, αλλά αντιμετωπίζει το ζήτημα όπως αυτό έχει επαναπροσδιοριστεί στο πλαίσιο της επικαιρότητας, ιδίως μετά την πρόσφατη πανδημική κρίση.

Συνακόλουθα, το βιβλίο διαρθρώνεται σε τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο, η συγγραφέας προβαίνει σε μια ιστορική ανάλυση των προσπαθειών της διεθνούς κοινότητας για διακρατική συνεργασία στον τομέα της υγείας. Όπως προκύπτει, η προστασία της δημόσιας υγείας αποτελούσε αντικείμενο συζήτησης μεταξύ των κρατών ήδη από τον 19ο αιώνα με σχετικές διεθνείς συνδιασκέψεις, ενώ τον 20ό αιώνα, με αφορμή τόσο τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο όσο και την πανδημία της ισπανικής γρίπης, αναδείχθηκε ακόμη περισσότερο η ανάγκη λήψης μέτρων για την υγεία στο πλαίσιο της Κοινωνίας των Εθνών. Το πρώτο κεφάλαιο συνεχίζει με την ίδρυση του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (ΠΟΥ) μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλαίσιο του ΟΗΕ, ως εξειδικευμένου οργανισμού, χωρίς ωστόσο αυτό να σημαίνει ότι ο ΟΗΕ έχει παύσει να ασχολείται με τα εκάστοτε ζητήματα υγείας. Συνεπώς, η συγγραφέας, εκτός της ανάλυσης του κάθε θεσμού χωριστά αναφορικά με τις αρμοδιότητές του στον τομέα της υγείας (όπως με τις σχετικές γνωμοδοτήσεις του Διεθνούς Δικαστηρίου Δικαιοσύνης), εξετάζει και τη θεσμική αλληλεπίδραση ανάμεσα στον ΟΗΕ και στον ΠΟΥ και, ειδικότερα, τη σχέση ανάμεσα στην προστασία της υγείας και της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, ως επί το πλείστον σε επίπεδο *soft law*.

Με το δεύτερο κεφάλαιο, η συγγραφέας εισέρχεται πλέον στη διεθνή προστασία του δικαιώματος στην υγεία, με αφετηρία το άρθρο 25 παρ. 1 της Οικουμενικής Διακήρυξης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΟΔΔΑ), εντός του οποίου αναδεικνύεται ο σύνθετος χαρακτήρας πραγμάτωσης του δικαιώματος. Ακολουθεί μια ολοκληρωμένη ανάλυση του κανονιστικού περιεχομένου του δικαιώματος, έτσι όπως αυτό προστατεύεται από τις δύο παραγράφους του άρθρου 12 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά Δικαιώματα (ΔΣΟΚΜΔ), ως δεσμευτικός κανόνας του διεθνούς δικαίου. Η ανάλυση της συγγραφέως περιλαμβάνει τόσο τις καινοτομίες του άρθρου 12 σε σχέση με το άρθρο 25 της ΟΔΔΑ, όπως η έμφαση που δίνει στη σωματική μαζί με την ψυχική υγεία, όσο και το σχετικό Γενικό Σχόλιο Νο 14 της Επιτροπής ΔΣΟΚΜΔ, το οποίο ακριβώς οριοθετεί το δικαίωμα στην υγεία. Κατόπιν μιας πρώτης αποτίμησης των στοιχείων αυτών, η συγγραφέας πραγματοποιεί, στο δεύτερο μέρος του κεφαλαίου, μια συνολικότερη επαναπροσέταση επί του ορισμού του εννόμου αγαθού της υγείας. Παρατηρείται, συνακόλουθα, η δυσκολία προσδιορισμού του περιεχομένου της υγείας και η κατάσθρωση ενός ορισμού, συμπεριληπτικού μεν (όπως πράγματι συμβαίνει στη διεθνή δικαιοταξία), χωρίς, ωστόσο, την αναγκαία σαφήνεια. Συνεπώς, σύμφωνα με τη συγγραφέα, είναι απαραίτητος ο διαχωρισμός του δικαιώματος στην υγεία από άλλα ατομικά δικαιώματα, αλλά και η διάκριση ανάμεσα στη δημόσια και την ιδιωτική υγεία, τη συλλογικότητα και την αυτονομία, με την κα Πέρβου να αναδεικνύει εν τέλει τον κοινωνικό χαρακτήρα του κρίσιμου δικαιώματος.

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται λόγος για κινήματα και πρωτοβουλίες με αντικείμενο την προστασία της υγείας, οι οποίες αναπτύχθηκαν στη διεθνή έννομη τάξη. Ειδικότερα, η συγγραφέας περιγράφει τέσσερα κύρια διεθνή κινήματα, δύο από τα οποία επηρέασαν τη νομολογία του ΕΔΔΑ και του Αμερικανικού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (κίνημα για την υγεία και τα ανθρώπινα δικαιώματα και το δικαίωμα σε ένα υγιές περιβάλλον), ενώ τα άλλα δύο είχαν αντίκτυπο κυρίως σε πολιτικό επίπεδο (υγεία ως στόχος βιώσιμης ανάπτυξης και η ιδέα μιας «ενιαίας υγείας»). Παράλληλα, η συγγραφέας αναγνωρίζει τις εγγενείς τους αδυναμίες, δεδομένου ότι, από τη μια πλευρά, τα δύο πρώτα κινήματα έχουν περιορισμένες επιρροές, δηλαδή μόνο σε επίπεδο διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και, από την

άλλη πλευρά, οι πρωτοβουλίες για τη βιώσιμη ανάπτυξη και την ενιαία υγεία σχετίζονται σχεδόν αποκλειστικά με τον πολιτικό κόσμο.

Τέλος, με το τέταρτο κεφάλαιο, η συγγραφέας λαμβάνει υπόψιν την επικαιρότητα και, συγκεκριμένα, την πρόσφατη πανδημική κρίση, η οποία φανέρωσε τις αδυναμίες του διεθνούς συστήματος προστασίας της υγείας, η αναθεώρηση του οποίου επανήλθε στην κορυφή των συζητήσεων μεταξύ κρατών και διεθνών οργανισμών. Μεταξύ των αλλαγών που επέφερε η πανδημία COVID-19 και σχολιάζει αναλυτικά η συγγραφέας, περιλαμβάνονται οι αλλαγές στη νομοθετική διαδικασία, με την εντονότερη συμμετοχή της εκτελεστικής εξουσίας, ο επαναπροσδιορισμός νομικών εννοιών όπως η αναλογικότητα και η αποτελεσματικότητα, και η εκτενέστερη συμβολή της επιστήμης στη θέσπιση σχετικών κανόνων δικαίου. Παράλληλα, η συγγραφέας διερωτάται αν η πανδημία οδήγησε στην εν τοις πράγμασι ενίσχυση της προστασίας της δημόσιας υγείας. Γνώμονας για το ερώτημα αυτό είναι η νομολογία του ΕΔΔΑ επί προσφυγών ευάλωτων ομάδων που διεκδικούν μεγαλύτερη προστασία από τα κράτη απέναντι στη νόσο ή που σχετίζονταν με την εξισορρόπηση της δημόσιας υγείας και των ατομικών δικαιωμάτων των προσφευγόντων, αλλά και επί προσφυγών που αμφισβητούσαν την ουσία των περιοριστικών μέτρων που ελήφθησαν, δείγμα του σκεπτικισμού απέναντι στην επιστήμη την εποχή εκείνη.

Ο επίλογος του βιβλίου συνοψίζει όλα τα παραπάνω, περιγράφοντας περιληπτικά τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η διεθνής κοινότητα ως προς την προστασία της υγείας μέχρι και σήμερα. Η συγγραφέας, ωστόσο, δεν αρκείται μόνο στην περιγραφή των προβληματισμών επί του θέματος, αλλά προβαίνει και σε ουσιαστικές προτάσεις, όπως με την αναγνώριση της ανάγκης δημιουργίας ενός πιο ολοκληρωμένου νομικού πλαισίου, τον περιορισμό του χάσματος ανάμεσα στον δημόσιο και τον ιδιωτικό, τον ατομικό και τον κοινωνικό χαρακτήρα της υγείας και την καλύτερη συνεργασία μεταξύ των διεθνών δρώντων.

Το βιβλίο της κας Πέρβου προσφέρει μια συνολική και εμπειριστατωμένη ανάλυση επί του ζητήματος της προστασίας της υγείας στη διεθνή έννομη τάξη και αποτελεί χρήσιμο οδηγό για οποιονδήποτε νομικό ενδιαφέρεται όχι μόνο για το δημόσιο διεθνές δίκαιο αλλά και για τον τομέα της υγείας γενικότερα.

Ευάγγελος Εκμεκτσόγλου